

Karabük İli Bulak Köyü İğne Oyacılığı

Karabük City Bulak Village Needle Lacing

Hatice SOMÇAĞ¹

Öz: El sanatları; toplumsal olayları, gelenek ve göreneklere, giyim kuşam, yaşam tarzı ve geçmişi yansıtan canlı belgelerdir. Ürünlerin kaynağı olan kültürel miras; motif, desen, kompozisyon ve kullanım yerlerinin biçimlenmesinde etken olmaktadır. Bu nedenle el sanatları örneklerinin araştırılması koruma altına alınarak gelecek nesillere ulaştırılması ve devamının sağlanması önem taşımaktadır. Örgüculük; renk, motif, desen ve bezeme yönünden çeşitliliği ile el sanatlarının zengin tekniklerindedir. Örgü sanatları içinde en eski ve köklü örneklerin oyalarda, özellikle de iğne oyalarda olduğu bilinmektedir. Kullanım alanı azalmakla birlikte ev ve giysi süslemeleri için yapılan iğne oyaları, günümüzde de devam etmektedir. Oyalarda yapım teknikleri ve kullanılan gereçler benzer olsa da her yöreye göre renk, motif, oya ismi veya bezemelerde farklılık görülmektedir. Bu çalışmanın amacı; Karabük iline bağlı Bulak Köyünde yapılan iğne oyalarını araç-gereç, teknik, renk, kullanım alanları, motif ve bezeme özellikleri yönünden araştırmaktır. Yöntemde, veri toplamada literatür taraması, anket ve bilgi formu kullanılmış, Bulak köyünde oya yapan bireyler evreni ve tesadüfi seçilen 20 birey ise örneklem grubu oluşturmuştur. Veriler istatistiksel işlemlerle değerlendirilerek yorumlanmıştır. Bulak köyünde oyalara tül bent veya mevlit örtüleri kenarında iki boyutlu şerit oyalık, yazmalarda ise üç boyutlu yapılmaktadır. Üç boyutlu oyalıkların arasında köprü adı verilen ara motiflerin kullanıldığı ve bitkisel bezemelerin tercih edildiği saptanmıştır. Geleneksel oyalıkların yanında yeni oya modellerine de yer verildiği, oya yapan kişilerin orta yaş gurubunda oldukları, gençlerin oya yapmayı istemedikleri ve oya talebinin azaldığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Örgüculük, oya, iğne, Karabük, Bulak Köyü

Abstract: Hand crafts; they are living evidences that are based on past, reflecting social events, customs and traditions, dressing, life styles and past. Cultural heritage that is source of products; was effective at the formation of motif, pattern, composition and place of use. Therefore, it is important to make researches on hand craft samples, to be taken under protection for transferring to next generations and providing their continuity. Masonry; it is one of the rich techniques of hand crafts together with its color, motif, pattern and ornament variety. It is known that the oldest and the most radical examples of the masonry arts are in the laces, especially at the needle laces. As area of use decreasing, the needle laces that are done for house and dress ornaments still continue today. Even though making methods and the tools used are similar at laces, differences are seen at color, motif, ornament and area of use according to regions. Purpose of this study; is making research on needle laces as tools-equipment, technique, color, area of use, motif and ornament features. At the method, literature scanning and questionnaire and information forms were used at data collection, sampling group was formed with lace making people at Bulak village and random selected 20 people. Data were evaluated and interpreted with

¹ İlgili yazar/Corresponding author: Öğr.Gör., Ankara Üniversitesi, Beypazarı Meslek Yüksekokulu, Tekstil, Giyim, Ayakkabı ve Deri Bölümü, hsomcag@ankara.edu.tr, ORCID No: 0000-0001-5337-9841

Geliş Tarihi/Received Date: 28.05.2021

Kabul Tarihi/Accepted Date: 13.07.2021

Yayımlanma Tarihi / Published Date: 01.08.2021

statistical process. At the Bulak village, the laces are done as two dimensioned line laces at the edge of muslin or Islamic ceremony scarfs, as three dimensioned at yazma. It was determined that the intermediate motif named bridge were used between the three dimensioned laces and natural ornaments were preferred. It was mentioned that new lace models have taken place besides traditional laces, lace making people were at the middle age group, young people don't want to make lace and the demand for lace was reduced.

Keywords: Masonry, lace, needle, Karabük, Bulak Village.

1. Giriş

Her milletin kendine özgü kültürel kişiliğini yansıtan el sanatları vardır. Türk el sanatları; geçmişinin çok eskilere dayanması, toplumsal olay ve değerleri günümüze taşıması, çeşitliliği ve sanat değeri ile dünya el sanatları içinde seçkin bir yere sahiptir. Halk kültürünün önemli bir kısmını oluşturan el sanatı ürünleri; toplumların uygarlık düzeylerine, örf, adet, inanış ve yaşam şartlarına göre biçimlenerek çeşitlenmiştir (Akınarlı, 2013: 199-200).

Geleneksel el sanatlarımızdan olan örücülüğün başlangıç tarihi kesin olarak bilinmemektedir (Akınarlı, 1995: 12). 1905'te Menfiz kazılarında bulunan örneklerden özellikle balık ağlarından örücülük tekniğinin M.Ö. 2000 yılları öncesine ait olduğu tahmin edilmektedir (Özbel, 1945: 4). İnce ve kalın örgüler olarak ayrılan el örgüleri, düğümlü ve düğümsüz olarak da gruplandırılmaktadır.

Düğümsüz olanlar bir ipliğin çekilmesiyle bastan sona kadar sökülebilirken, düğümlü örgüler kendi üzerlerine düğümlendikleri için sökülmemektedir (Özbel, 1947: 6). Anadolu'nun birçok yerinde geleneksel özellikteki el sanatlarımızdan olan oylar, ince örgülerdendir.

Oya; doğa ve canlıların güzelliklerini aktaran, duygu ve düşünceleri renklerle şekillere döken, bir objeyi oluşturan, çoğunlukla da eşyaya dikilmek üzere yapılan iki veya üç boyutlu süsleyici bir unsurdur (Ülger, 2013: 92). Kadınlar oyları, işten arta kalan zamanı değerlendirmekte, süsleme, gelir sağlama, geleneği devam ettirme, çeyiz hazırlama gibi nedenlerle örmektedir.

Türk kadınının buluşu oyların, teknik ve motif yönünden dünyada benzerine rastlanmamakta, ülkemizin her yöresinde kendine özgü renk, motif ve desenlerde çeşitli örnekler bulunmaktadır (Özbağı, 1995: 64).

Oylar; örgüde kullanılan aracına, gereğine, yapım tekniğine, kullanıldığı yere, kompozisyon şekline ve bezeme türlerine göre sınıflandırılmaktadır (Onuk, 2000: 14, 15; Erbek, 1981: 136, 137). Aracına göre yapılan tığ, mekik ve firkete oylarının yanında, iğne ile yapılan oylar, düğümlü örgülerden olup, Türk süsleme sanatı içinde önemli bir yere sahiptir.

İlk örme araçları değişik boy ve kalınlıkta iğnelerdir. Anadolu'da yasayan Friglerin Tümülüslerinden (mezar) çeşitli boylarda iğneler çıkartılmıştır (Atay, 1989: 32). Bu iğneler bize iğne örgülerinin çok eski zamanlardan beri yapıldığını göstermektedir.

İğne oylarının temel aracı ince dikiş iğneleridir. Dikiş iğnesi üzerine ipliğin bir veya iki kez sarılması ile atılan düğümler örgüyü oluşturmaktadır. İlmekler tek ve çift yönlü yapılmakta, ilmeklerin tekrarlanması ile oyaya temel olan ve "zürafa" olarak isimlendirilen doku ortaya çıkmaktadır. Ayrıca ana örgenin başlangıç bölümü olan kök, ana örgenin boru ve kökünün birleştiği yerdeki fiskiller bıyık, kök ile ana örgeyi birleştiren boru, ana örgelerin orta ve kenarlarında ipliğin bol bırakılması ile fiskiller yapılmaktadır. Basamak şeklinde çirtik, geometrik şekilli oyalarda zürafa ile ana örgeyi birleştiren trabzan ve piko ilmekleri de oyalarda uygulanmaktadır (Onuk, 2000: 19). İğne oyası sanatçıları motif konularını, doğadan ve doğanın dışında, bazı eşya ve simgelerden de seçmişlerdir (Meriç, 1993: 26). İğne oyları; ev örtüleri ve giysilerin çeşitli kısımlarını ve başörtülerinin kenarlarını bordür şeklinde süslemektedir.

Anadolu'nun hemen her yöresinde kadınların baş örtme geleneği içinde kenarları iğne oyalı ipek veya pamuklu örtüleri kullandıkları bilinmektedir (Önge, 1997: 50, Kurt, 2011: 37).

Geleneksel sanatlarımızdan iğne oyalarının; gelecek nesillere orijinal örneklerin bozulmadan, kendine özgü niteliklerini yitirmeden ulaştırılabilmesi için Anadolu'nun her yöresindeki özgün ürünlerin araştırılarak ortaya çıkartılması, tanıtılması ve çağdaş boyutlar kazandırılması önemlidir. Bu çalışmada, Batı Karadeniz bölgesinin sanayi kentlerinden olan Karabük ilinin Bulak köyünde başörtülerine yapılan iğne oyaları ele alınmaktadır.

Bu araştırma; Bulak köyünde oya yapan kişilerin yaş ve eğitim durumları, oya yapma nedenleri, eskiden ve yeni yapılmış oyalarda arasındaki farklılıklar, yeni üretilmiş oyalarda ortaya çıkarmak ve orijinal oya örneklerinin kaybolmasını önleyerek, kayıt altına alarak gelecek nesile tanıtmak için yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda seçilen örnekler; araç, gereç, teknik, motif, biçim, renk, isim, boyut, bezeme ve kullanım yeri yönlerinden incelenmiştir. Ayrıca geleneksel özellik taşıyan oyalarda saptanarak, nitelik ve özelliklerinin belirlenmesi, farklı yöreler üzerine yapılan çalışmalarda karşılaştırma olanağı sağlayabilecektir.

2. Materyal ve Yöntem

Bu araştırma tarama niteliğinde betimsel bir araştırmadır. Karabük ili Bulak köyünde oya yapan 20 kişiye, karşılıklı görüşme yolu ile anket uygulanmış, yapan-kullanan bireylerdeki örnekler taranmıştır. Oya yapan kişilerin; yaş, eğitim, kaç yıldır oya yaptıkları ve oya yapma amaçları, oyalarda; araç-gereç, renk, teknik özellikleri, motif, oya isimleri ve bezeme yöntemleri ile ilgili veriler toplanmıştır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda analiz yapılmış; tablolar oluşturulmuş, çözümlenerek, en yüksek değerler saptanmış ve sonuca ulaşılmıştır.

3. Bulak Köyünde İğne Oyası Yapımı ve Oyalarda Genel Özellikleri

İğne oyalarda, ülkemizin birçok yöresinde olduğu gibi Bulak köyünde de kadınlar tarafından ev ve bahçelerinde, komşu ziyaretlerinde yapılmaktadır. İğne üzerinde iplik ile çeşitli şekillerde atılan düğümler, çok sayıda motif ve kompozisyon oluşturmaya uygun, yaratıcılığa açık, rahatlatıcı ve dinlendiricidir. Oya yapan kişilerin ifadesine göre; dertlerini unutturan, sakinleştirici, mutluluk veren, ancak zaman alan bir uğraştır.

Köyde hemen hemen tüm kadınlar başörtülerinin kenarlarını kendileri kıvrarak zürafa yapmaktadırlar. Zürafa dışında oya yapmayan veya yapmasını bilmeyenler ise çeyiz için, daha özellikli ve yoğun emek gerektiren oyalarda yapılmaktadır.

Uygulanan anket sonucunda, köyde oya yapan 20 kadının yaş gurubuna bakıldığında (% 50,00) 45-54 yaş aralığında olduğu ve tamamının ilkokul mezunu olduğu saptanmıştır. Bu kadınların % 70,00'i 16 ve daha uzun yıldır oya yapmaktadır. Oyalarda çoğunlukla (% 38,70) çeyiz amacı ile örülmektedir.

Karabük ilinde ve Bulak köyünde kare yazmalarda, dikdörtgen şeklinde beyaz tülbentten ve krep kumaştan mevlit örtülerine iğne oyalarda yapılmaktadır. Oyalarda yazmanın tüm kenarlarına, tülbent örtülerinin iki dar ve bir uzun kenarına olmak üzere üç tarafına iki boyutlu yapılmaktadır. Örtü başa alındığında kısa kenarlar kollara denk gelirken oyalı uzun kenar alın kısmına düşmektedir.

Oya yapan kişilerden bir kısmı ince iğne ile küçük gözenekli ilmekler oluştururken bazıları iri gözenekli oyalarda örmektedir. Örnekler çoğunlukla (% 85,00) yapılmış oyalardan alınmakta, az oranda internette alınan örnekler yapılmaktadır. Bazı oya yapan kadınlarda hazırladıkları örnek bezlerini müşterilerine göstererek veya

fotokopisi çekilmiş oyalarmın, kâğıtlarda görülen numaralandırılmış örnekleri üzerinden Resim 1’de görüldüğü gibi sipariş almaktadır.

Resim 1. Örnek Kâğıdı ve Örnek Bezleri

3.1. İğne Oyalarında Araç-Gereç, Renk ve Teknik Özellikler

İğne oyalarında araç olarak, çelikten yapılmış ince dikiş iğneleri kullanılmaktadır. Kalın iğneler örgü dokusunu bozduğu için tercih edilmemektedir. Köyde eskiden ipek ve pamuk iplikler ile oya yapılırken, günümüzde sertleştirme gerektirmemesi, tok bir görüntü vermesi ve ekonomik olması nedeniyle yapılacak yere ve motif özelliğine göre iki ya da üç katlı naylon iplikler kullanılmaktadır. İnce kumaşlarda iki katlı iplik tercih edilmektedir. Yazma kenarlarına yapılan Bülbul Yuvası oyası ise mutlaka ipek iplik ile örülmektedir.

Naylon ipliğin kıvrılmaması ve örgünün rahat ilerlemesi için, iplik bazı kişiler tarafından makas ile kesilmemekte ve baş üzerinde çektilerle kopartılmakta, bu şekilde ipliğin esnekliği alınmaktadır. % 83,33 oranında kullanılan naylon iplik dışında oyalarda pul, boncuk gibi başka gereç kullanılmamaktadır. Resim 2’de çeşitli renklerde sentetik oya iplikleri verilmektedir.

Resim 2. Oya İplikleri

Günlük ibadetlerde ev ortamlarında kullanılan tül bent oyaları çoğunlukla beyaz renkte ipliklerle (% 28,07) örülmektedir. Beyazın yanında mavi, pembe, sarı, mor ve yeşil gibi renklerde kullanılmaktadır. Bu oyalarda genellikle 1–3 cm genişlikte örülmektedir.

Yazmalarda kumaşın zemini ile aynı renkte olan iplik genellikle ana motifte diğerlerine göre fazla kullanılmaktadır. Oya renkleri ile yazmanın zemin ve desen renklerinde ton uyumuna dikkat edildiği gözlenmektedir, çoğunlukla (% 21,05) oranında yeşil ve siyah rengin yaprak ve ara motiflerde kullanıldığı görülmektedir.

Oyalar, bükülerek kenarı temizlenen kumaşın kenarına zürafa tekniği ile yapılmaktadır. Doğrudan kumaş kenarına başlanan oyalarda, zarif görünmekte, ancak kumaş yıprandığında tekrar kullanılamamaktadır.

İplik, iğne üzerine bir kez sarıldığında üçgen, iki kez sarıldığında dörtgen ilmek oluşmaktadır. Üçgen ilmek; üç boyutlu oyalarda yapımda tercih edilirken, dörtgen (kare) ilmek çoğunlukla iki boyutlu geometrik motiflere uygulanmaktadır.

Oya çeşidine göre tek düğüm tekniği çoğunlukla kullanılırken aynı oyada tek ve çift düğümün bir arada kullanıldığı da sıklıkla görülmektedir. Oyalarda yörede “bacak” veya “K” olarak isimlendirilen tırbazan ilmek ile kale, fiskil, çirtik ve dörtgen ilmeklerden oluşturulduğu görülmektedir.

Aynı düğüm teknikleri kullanılmasına rağmen oyalarda çeşitli kaynaklarda ve yörelerde; iğne oyası ve iğne danteli olarak sınıflandırılmaktadır. İğne oyası iki veya üç boyutlu olarak tane şeklinde belirli aralıklarla kumaş kenarına yerleştirilirken, iğne danteli; iki boyutlu olup, çeşitli genişlikte şerit halinde yapılmaktadır. Ancak Bulak köyünde oyalarda hepsine iğne oyası denilerek ayırım yapılmamaktadır.

Tül bentten yapılan dikdörtgen örtülerin sırt kısmına gelen uzun kenarda veya üç kenarında sıçandışi, zürafa ya da kuş dili gibi 02-05 mm. genişliği arasında ince oyalarda yapılmaktadır. Çıtır oya, maydanoz yaprağı, dut yaprağı, yelpaze, dört çipili, üçgen oyalarda kumaşın dördüncü kenarında kullanılmaktadır. Resim 3'te tül bent kenarına yapılan oyalardan örnekler verilmektedir.

Resim 3. Soldan sağa; a) Gelin Tacı, b) Kuş Dili, c) Yelpaze ve d) Dört Çipili)

Dikdörtgen formunda aynı boyutlarda mevlitlerde kullanılmak üzere ipekli örtülerin üzerindeki oyalarda, biraz daha emek ve zaman gerektirmekte baş kısmı boyunca oya genişliği, 4–6 cm iken, diğer üç kenarında 05–1,5 cm arasında değişmektedir.

Mevlit örtülerinde; köprülü, kırıklı köprü, tavus kuşu, süpürge, saray süpürgesi, kiraz oya, iki yaprak bir çiçek, tercih edilen örneklerdendir. Bu oyalardan köprülü oyası çok eski tarihlerden beri bilinmekte ve her genç kızın çeyizinde mutlaka bulundurulmaktadır. Resim 4'te mevlit örtülerinde görülen oya çeşitlerinden örnekler görülmektedir.

Resim 4. a) Köprülü, b) Kırıklı c) Tavus Kuşu, d) Saray Süpürgesi, e) Kiraz Çiçeği, f) Papatya

Yazma; değişik renklerde, baskı tekniği ile üzerine desen verilmiş ince pamuklu bir kumaştır (Ortaç, 1997:174). Yazmalar Safranbolu ilçesi veya Karabük ilinden alınmaktadır. Önceden Bartın'da üretilen yazmalar alınmaktayken, desenlerinin iri olması nedeniyle son yıllarda tercih edilmemekte, İstanbul'dan manifatura dükkânlarına getirilen ince iplikten sık dokunuşlu yazmalar alınmaktadır. 90cm x 90 cm ebatlarında kare şeklinde, ortası desensiz, dörtkenarını su şeklinde çevreleyen küçük bitkisel motiflerden oluşan yazmalar tercih edilmektedir.

Çoğunlukla siparişi veren kişi tülbent ve mevlit örtülerinde olduğu gibi yazmayı getirmekte, iplik kalınlığı ve rengi, oya yapan kişi ile belirlenmektedir. Resim 5'te dörde katlanmış çeşitli renk ve desenlerde yazmalar verilmektedir.

Resim 5. İğne Oyalı Yazmalar

3.2. İğne Oyalarında Motif ve Bezeme Özellikleri

Tulbent örtülerinde oylar çoğunlukla aynı genişlikte devam eden şeritler olarak görülmektedir. Bu oyalarda, motifler üçgen, bazen de yarım daire veya bu formlar bir arada kullanılarak geometrik kompozisyonlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Resim 6' da dörtkenarı aynı genişlikte yarım daire formunda iki farklı oya görülmektedir.

Resim 6. a) Maydanoz Yaprağı ve b) Çıtır Oya

Yazmalarda genellikle iki veya üç boyutlu motifler tane şeklinde sıralanmakta ve oya ile aynı ismi taşımaktadır. Meşe yaprağı, % 14,28 oranında en çok yapılan gelenekselleşmiş oyadır. Dört yaprak, üç yaprak, asma yaprağı, karanfil, papatya, menekşe, yıldız çiçeği, dut, dut yaprağı, narçiçeği ve küpe çiçeği de bilinen geleneksel oyaldır. Resim 7' de geleneksel oya motiflerinden örnekler sunulmaktadır.

Resim 7. a) Asma yaprağı, b) Üçlü kalp, c) Kılıç oya, d) Pervane, e) Narçiçeği, f) Yıldız çiçeği,
g) Karanfil ve ibrişimden örülen e) Bülbülyuvası

Tek ana motifli yazma oyalarında yazma köşelerine ana motifin denk getirilmesine özen gösterilmektedir. Resim 8’de yazma kenarlarında, birbirinden bağımsız ana ve ara motifin yer aldığı ve bir ana motifin yazmanın köşelerine gelecek şekilde düzenlendiği görülmektedir.

Resim 8. Meşe Yapağı ve Dört Yapraklı Oya

Motif sayısının sıklığı yazmanın değerini ve fiyatını artırmaktadır. Bu nedenle bir kenarda 12- 13 ana motifin bulunduğu yazmaların değeri daha yüksektir. Oyalar tamamlandığında ıslak bez ve buhar ile ütülenmektedir.

Ana motiflerin arasında kullanılan ara motifler dönüşümlü sıra ile tüm kenarlarda devam ettirilmektedir. % 38,30 oranıyla en yüksek, köprü ismi verilen üçgen formunda ara motif kullanılmaktadır. Köprü çeşitleri içinde; köprü, pirinç köprü, yörede “çipi” olarak isimlendirilen fiskillerden oluşan köprü en çok örülen ara motiflerdir. Resim 9’da köprü çeşitleri verilmektedir.

Resim 9. a) Köprü, b) Pirinç köprü, c) Örümcekli köprü d) Kirpikli köprü

Yazma oylarında, ev içinde, bağ ve bahçelerde tarım çalışmaları sırasında kullanılan oylar farklılık göstermektedir. Bu oylar az emek gerektiren, 1-2 cm. genişliğinde sürekli tekrar eden motiflerden oluşmakta ve yazmanın dörtkenarını aynı şekilde süslemektedir. Resim 10' da aynı düzende devam eden oya örnekleri görülmektedir.

Resim 10. a) Balık Sırtı ve b) Sepet Oya

Yöre oylarının anlam içerdiğine dair bir bulgu görülmemiştir. Ancak oyların asma yaprağı, dut, dut yaprağı, narçiçeği, maydanoz, kiraz, çitlembik gibi yörede yetişen bitkilerden ve kelebek, örümcek, sinek gibi hayvanlardan esinlenilerek yapıldığı motiflerin biçim ve isimlerinden anlaşılmaktadır.

Bu motiflerle yapılan oyalara baktığımızda en yüksek % 54,29 bitkisel bezemelerin kullanıldığı onu geometrik bezemelerin takip ettiği görülmektedir. Bitkisel bezemeler daha çok yazma üzerine yapılan oyalarda tercih edilmektedir. Meşe yaprağı, asma yaprağı, kabak çiçeği, küpe çiçeği, narçiçeği, karanfil ve papatya oyları sıklıkla kullanılan bitkisel bezemelerdendir.

Geometrik bezemeler, çoğunlukla tül bent ve mevlit örtülerine yapılan iki boyutlu oyalarda görülmekte ve üçgen motifine sıklıkla rastlanmaktadır. Geometrik bezemelerde; köprülü, üçgen oya, dörtlü çilek, dört yaprak en çok talep gören oyalardandır.

Sepet, söz sepeti, yelpaze, kılıç oya, gelin tacı, berber aynası, pervane ve saray süpürgesi yazmalar üzerinde sık görülen nesneli bezemelerdendir.

Figürlü bezemelerde ise; Kelebek, çiftli kelebek, tavus kuşu, örümcekli, sinekli ve bülbülyuvası tercih edilmektedir.

3.3. İğne Oyalarının Kullanım Alanları

Bulak köyünde hemen her evde çeşitli renk, motif ve farklı kompozisyonlarda çok sayıda iğne oyaları görülmüştür. Oyalar; çeşitli örtü kenarlarında ve çoğunlukla başörtülerinde karşımıza çıkmaktadır. Yöre kadınları eşarp dışında günlük yaşamda genellikle kenarları iğne oyalı yazmaları bazen üçgen bazen kare biçiminde kulak arkasından başlarına örtünmektedir. Yazma renklerini elbise rengine göre seçmekte ve hemen hemen her elbise için, ayrı iğne oyalı yazma kullanmaktadır. İnce şerit halinde dörtkenarı dönen oyaları ve emeği az, küçük motifli yazmaları gündelik olarak kullanırken, kenarlarda çok sayıda motif olan yazmaları özel günlerde örtmektedirler.

İbadet sırasında ise beyaz renkli dikdörtgen biçimli üç kenarı oyalı, geniş kenarın biri sıçandışi veya zürafa olan, alın ve kulaklarını kapatan tülbent örtüler örtmektedir. Bu örtülerde oyalar ince ve fazla emek gerektirmeyen, bazen tüm kenarları “sıçandışi” olarak isimlendirilen tek sıra zürafadan oluşmaktadır. Tülbentlerin serpmeye desenli ve kenarları su şeklinde desenlileri de bulunmakla birlikte yöre halkı tarafından daha çok desensiz olanları tercih edilmektedir. Mevlit gibi toplumsal ibadetlerde ise doğal veya çoğunlukla suni ipek kumaşlar üzerine yoğun emek verilmiş, gösterişli oyalar kullanılmaktadır.

Bulak köyünde eskiden gelin ve damat için hazırlanan ipek mendillere ipek iplik ile oya yapılmakta iken, kâğıt mendillerin günlük yaşama dâhil olup, kumaş mendillerin kullanımdan kalkması ile bu gelenek kaybolmuştur. Yeni doğacak bebekler için mermerşahi (ince pamuklu) kumaştan dikilen zıbınlara ve bebek mendillerinin kenarlarına pamuklu iplikten iğne oyaları yapılırken, günümüzde nadiren yapılmaktadır. Ancak kına başörtüleri ile kına eldivenlerinin bilek kısımlarında, iğne oyaları yapılmakta ve kullanılmaktadır.

4. Sonuç ve Öneriler

Çeyiz geleneğimizin bir unsuru olan iğne oyalı başörtüleri Anadolu'nun hemen her yöresinde olduğu gibi Karabük ili Bulak köyünde de yapılmaktadır. Köyün hanımları, zürafa ve sıçandışi yapmayı bilmekte, 20 civarında kadın sipariş üzerine oya yapmaktadır. Bu kadınların çoğunluğu 45-54 yaş aralığında ilkökul mezunu ev hanımı olup, 16 yıl ve daha uzun zamandır çeyiz amacı ile iğne oyası yapmaktadır. Her genç kızın çeyiz sandığında eskiden 20-50 arasında yazma ve tülbent oyaları bulunmakta iken bu rakam günümüzde 15-20 adede düşmüştür. Her çeyizde, geleneksel oyalardan olan “dört yaprak ve meşe yaprağı” oyası olduğu gibi yeni oya modelleri de bulunmaktadır. Oya isimleri bazı yaşlı kadınlar tarafından bilinirken, gençler tarafından pek fazla bilinmemektedir.

Oyalar yazma, tülbent ve mevlitlerde örtünmek üzere krep kumaş üzerine yapılmakta, bu nedenle örtü eskidiğinde oya yeniden kullanılamamaktadır. Tülbent ve mevlit örtülerinde beyaz renk, yazmalarda pastel ve koyu tonda kumaşlar tercih edilmektedir.

Tülbent oyalarında beyaz, yazma oyalarında kumaşın rengine göre iplik seçilmekte, yeşil ve siyah renk eşit oranda kullanılmaktadır. Naylon iplik üzerine tek düğüm ve çift düğüm tekniği ile yapılan motifler, daha önce yapılmış oyalardan seçilmektedir. Ana motiflerin arasında ara motif olarak Köprü motifi sıklıkla tercih edilmekte olup en çok yapılan oya, yöreye özgü “meşe yaprağı” isimli oyadır. Ana motif oyaya ismini vermekte, oyalarda ağırlıklı olarak bitkisel bezeme kullanılmaktadır.

Eski ve yeni oyalar arasında gereç ve teknikte bazı değişikliklerin olduğu, üçgen ve dörtgen ilmeğin yanında günümüzde fiskil tekniğinin de kullanımının arttığı gözlenmektedir. Üçgen ilmek çoğunlukla iki veya üç boyutlu ana motiflerde kullanılırken, dörtgen ilmek ara motiflerde, geometrik bezemelerde uygulanmaktadır.

Namaz ve mevlit örtülerinde şerit halinde devam eden farklı genişliklerde geometrik formda dörtgen ilmekten oluşan oylar, yazmalarda üçgen ilmekten 2-3 boyutlu oylar yapılmaktadır.

Geleneksel oyalarda motifler bozulmadan korunmakta, ancak başka şehirlerden örneği alınan kısa zamanda az emek ile örülebilen gelin çiçeği, gül, incili top, karanfil, vazo gibi yeni oylar daha sıklıkla yapılmaktadır.

Karabük ili Bulak köyünde iğne oyası yapan ve kullanan kadınlarda 123 adet başörtü oyası incelenmiş, birçok evde aynı örneklere rastlanmıştır, ancak bazı oyların yapımının bozuk olduğu ve oyanın görünümünü çirkinleştirdiği görülmüştür. Bu oyalarda düğümler yeterince sıkıştırılmamış ve aynı motifte farklı sıklıkta düğümler saptanmıştır.

İğne oyasında talebin azlığı ve emeklerinin karşılığını yeterince alamadıklarını düşünen kadınlar birkaç yıl önce gıda ürünleri kooperatifi kurmuşlardır. Köy meydanında yöresel gıda ürünleri yapmakta ve bu ürünlerin satışından, iğne oylarına göre daha iyi kazanç elde etmektedirler. Bazı kadınlar zamansızlık, yaş alma ve göz problemlerinden oya yapmayı bırakmayı düşünmektedir. Diğerleri ev, bahçe ve gıda yapımı dışında kalan zamanlarda sipariş ile oya yapmaya devam etmektedirler.

Günden güne iğne oyası yapımına talep azalmakta, gençler oya yapımına ilgi duymamakta, geleneksel oyların pahalı olması nedeniyle az zaman ve az emekle düşük ücrete oylar yapılmakta, geleneksel iğne oyacılığı günden güne yok olmaya yüz tutmaktadır.

Bu amaçla şu öneriler geliştirilmiştir:

Oyların kumaş kenarına doğrudan örülerek başlanması yerine zincir üzerine başlanarak örülmesi ile başörtüsü yıprandığında yeni bir örtüye dikilerek tekrar kullanımı sağlanabilir.

Tanıtım, reklam ve pazarlama olanağı yaratılırsa iğne oyası yapımı köyde devam edebilecektir. Bunun için; köyün Web sayfasında ayrı bir bölüm oluşturularak sanal tanıtım ve satış yapılmalı, ayrıca köy meydanında bulunan ve yöresel gıdalarla turizme hizmet eden kafede başörtü oylarının sergilenerek satışı yapılmalıdır.

Köy girişinde sit alanı olan yıkık durumdaki samanlıkların, restore edilerek camlı vitrinler içinde oya örnekleri sergilenerek satışa sunulmalı, oya yapan kadınlara yeni tasarımlar için tasarım ve desen eğitimi verilmesi de oyalarda kaliteyi artıracaktır. Geleneksel oylar ile katalog oluşturularak dijital ortamda ve basımı yapılarak turizme hizmet veren kurumlara sunulmalıdır.

İğne oyası yapan kişiler başörtü oyları dışında iğne oyası tekniklerini ve geleneksel motifleri kullanarak; fular, saç bantları, yaka buketleri, gerdanlık, kolye, küpe gibi takı yapımına yönlendirilmelidir.

Bulak köyü Safranbolu ilçesine 4 km. mesafede bulunmaktadır. UNESCO dünya mirasına sahip Safranbolu'da yapılan festival ve etkinliklerde kamu kurum ve kuruluşları da tanıtım ve satışlar için oya yapan kadınları desteklemelidir.

Turizm şirket ve rehberleri ile görüşülerek Safranbolu ilçesine gelen turist kabilelerinin Bulak köyüne gelerek tarihi evleri, taş kaldırımları ve doğal varlık olarak kabul edilen Mencilis mağarasını ziyaretlerinde oya tanıtım ve satışı sağlanabilir.

Kaynakça

- Akpınarlı, F. (2013). “El Sanatlarında Kalite ve Pazarlama Sorunları”, Göynük El Sanatları Paneli ve Çalıştayı Bildirileri, Göynük Belediyesi Yayınları:2
- Akpınarlı, F. (1995), “El Örgüsü Çorapların Teknik, Desen, Renk ve Kullanım Özellikleri”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ulusal Tez Tarama Merkezi, Ankara.
- Atay, A. (1987), Örücülük, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1.Basım.
- Erbek, G. (1981), “Erkek Oyaları”, 1. Ulusal El sanatları Sempozyumu Bildirileri, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir.
- Kurt, G. (2011). “Akdeniz Bölgesi Boncuk Oyalarından Yapılan Ürünlerin İncelenmesi” Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, El Sanatları Bilim Dalı, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, Ankara.
- Meriç, A. (1993), “Tire İğne Oyaları”, Kültür ve Sanat Dergisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, S. 20
- Onuk, T. (1995), “Kastamonu İğne Oyaları”, Kültür ve Sanat, Kastamonu Özel Sayısı 27
- Onuk, T. (2000), Osmanlı’dan Günümüze Oyalar, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ortaç, S. (1997), “Elazığ İğne Oyaları”, Türkiye' de El sanatları Geleneği Ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı yayınları:1861,Hagem Yayınları:237, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi:51 Ankara.
- Önge, E. (1997). “Erkek Ege Oyaları”, Sanatsal Mozaik, S. 21, S: 50.
- Özbağı, T. (1995), “Emirdağ ve Birkaç Çevre Köyünden Derlenen Bazı Oyalar”, Emirdağ Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Ayaş Belediyesi Yayınları, Ayaş.
- Özbel, K. (1945). Oya ve Oya Çeşitlerinden Örnekler. El Sanatları, 2
- Özbel, K. (1947). Ankara Halk Evlerinde Türk Örgü İşleri Sergisi. 17- Kasım Ankara: Ulus Basımevi.
- Ülger, N. (2013), “Göynük Oyaları”, Göynük El Sanatları Paneli ve Çalıştayı Bildirileri, Göynük Belediyesi Yayınları:2